

*Н.Г. Маслак, канд. екон. наук, доц., А.В. Буряк, магістр
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВ З ТОЧКИ ЗОРУ ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

Ефективність функціонування банків як ключових фінансових посередників України виступає суттєвим фактором економічного зростання в умовах глобалізації світової економіки. Враховуючи багатоаспектність поняття «ефективність банків», запропоновано трьохрівневий підхід до його визначення з виявленням мети та інструментів оцінки на кожному з них.

Ключові слова: оцінка ефективності, банк, фінансове посередництво, макроекономічний підхід.

Постановка проблеми. Одним з основних завдань, які постають перед українською державою в умовах світової фінансової нестабільності, виступає зміцнення основ фінансового розвитку країни. Ефективний розвиток фінансової системи, зокрема фінансового посередництва являється суттєвим та значимим фактором економічного зростання країни. Особливої актуальності набуває оцінка ефективності банків як основних фінансових посередників в Україні, покликаних забезпечувати трансформацію заощаджень в інвестиції з найменшими транзакційними витратами. В даному випадку інтересам економіки відповідає не лише рентабельність банків (ефективність з мікроекономічної точки зору), але й якість виконання ними своїх основних функцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження ефективності банку привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, що пояснюється постійними процесами оновлення та вдосконалення діяльності банків. Окремі питання оцінки ефективності банку відображені в працях таких авторів як О.В.Васюренко, А.М.

Герасимович, О.В.Дзюблюк, Л.Примостка, О. І. Лаврушин, П. Роуз, Дж. Сінкі, В.М. Усоскін.

Теоретичні та практичні аспекти функціонування фінансових посередників досліджені в працях таких авторів, як Р. Брейлі, Ю. Бригхем, Л.Дж.Гітман, М.Д.Джонк, Дж. Кейнс, Дж. Майерс, Р.Ролл, П.Самуельсон, Дж. Тобин, У. Шарп, Я. Міркін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Незважаючи на значні публікації з досліджуваних питань, теоретичні та емпіричні розробки щодо формування інституту фінансового посередництва як форми трансформації заощаджень в інвестиційний капітал, на сьогоднішній день методичні аспекти оцінки ефективності банків як фінансових посередників являють собою не лише актуальний напрямок наукового дослідження, але й можливості вирішення даної багатоаспектної проблеми.

Метою статті є оцінка ефективності банків як фінансових посередників. Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

- з'ясування сутності категорії «ефективність банків»;
- дослідження підходів до оцінки ефективності банків;
- обґрунтування моделі для оцінки ефективності банків з точки зору фінансового посередництва;
- аналіз результатів апробації моделі.

Виклад основного матеріалу. Фінансове посередництво являється базовим процесом для фінансової системи країни, і від того, як він здійснюється, залежить ступінь ефективності використання фінансових ресурсів суспільства та держави. На сучасному етапі розвитку фінансового сектору України ключова роль у фінансовому посередництві залишається за банками, частка у загальних активах яких, на 1.01.2009 становить близько 90%. В даному випадку ефективність банків становиться як

важливим фактором стійкості фінансової системи України, так і необхідним фактором існування на ринку.

Не дивлячись на те, що проблемі ефективності присвячено багато праць, єдиного концептуального підходу не сформовано. Плюралізм наукових поглядів та нечіткість визначення категорії ефективності часто призводить до ототожнення її з іншими економічними поняттями. «Ефективність банків» як економічна категорія постійно знаходиться в розвитку, а її зміст змінюється та ускладнюється. Враховуючи багатоаспектність поняття «ефективність» в економічній літературі, можна узагальнити їх до двох основних визначень [1]:

- як співвідношення витрат ресурсів і результатів, отриманих від їх використання (effectiveness);
- як соціально-економічна категорія, яка визначає вплив способів організації діяльності учасників на рівень досягнутих ними результатів, тобто відповідність отриманих результатів поставленим цілям (efficiency).

Оцінка ефективності будь-якої економічної системи представляє собою комплексну задачу, і особливості проведення такої оцінки визначаються змістом, який вкладається в поняття ефективності банків. Іншими словами, зміст категорії «ефективність банків» змінюється залежно від суб'єктів її оцінки. Підходи до оцінки ефективності банків представлені на рисунку 1.

Рисунок 1 – Підходи до оцінки ефективності банків

З наведеного рисунку стає зрозумілим, що неможливо визначити єдину ефективність для акціонерів або власників банку, для менеджменту та для держави, тому кожна група буде зорієнтована на різні показники діяльності банку. Таким чином, мікроекономічний підхід відображає інтереси самих банків, і ефективність оцінюється, як правило, показниками рентабельності. Макроекономічний підхід можна розглядати як з точки зору регулятора, так і з точки зору держави, а саме якості виконання банків функцій фінансового посередництва. Якщо для оцінки ефективності банку власниками, менеджерами, регулятором вже сформовані (та активно використовуються) методики та інструменти визначення ефективності, то з точки зору ефективності банків як фінансових посередників – спостерігається недостатня увага до даного питання.

В межах макроекономічного підходу ефективність банків як фінансових посередників можна визначити як здатність банків акумулювати фінансові ресурси в конкурентному середовищі та забезпечувати максимальну віддачу розміщених ресурсів з точки зору економічного зростання країни [2]. Для моделювання основних функцій, які виконують банки як фінансові посередники, можливим є представлення банку в якості «чорної скриньки», який має вхідні та вихідні параметри, і виробничу функцію, яка максимізує випуск послуг при фіксованих значеннях витрат (тобто визначає ефективність його функціонування) [3].

Запропонована модель розкриває сутність банку як фінансового посередника - банки пропонують послуги, акумулюючи депозити та інші зобов'язання та трансформуючи їх в активи, які приносять дохід. Задана модель вирішується як оптимізаційна задача для кожного банку як окремого економічного суб'єкта, який намагається оптимізувати свою діяльність в тих умовах функціонування, які склалися на ринку. Отже, модель надає можливість оцінити кожен банк окремо та розрахувати індивідуальну ефективність відносно усієї сукупності банків, тобто відносну ефективність як фінансових посередників [4]. В якості еталону

для порівняння приймаються банки з ефективністю 1 (100%) – тобто з максимальним обсягом випуску на одиницю витрат. В даному підході депозити розглядаються в якості вхідного параметру поруч з основними засобами та адміністративними витратами. Також в модель включається обсяг процентних та комісійних витрат як параметри, які відображають вартість трансформації фінансових ресурсів в процесі діяльності банку. В графічному вигляді модель представлена на рисунку 2.

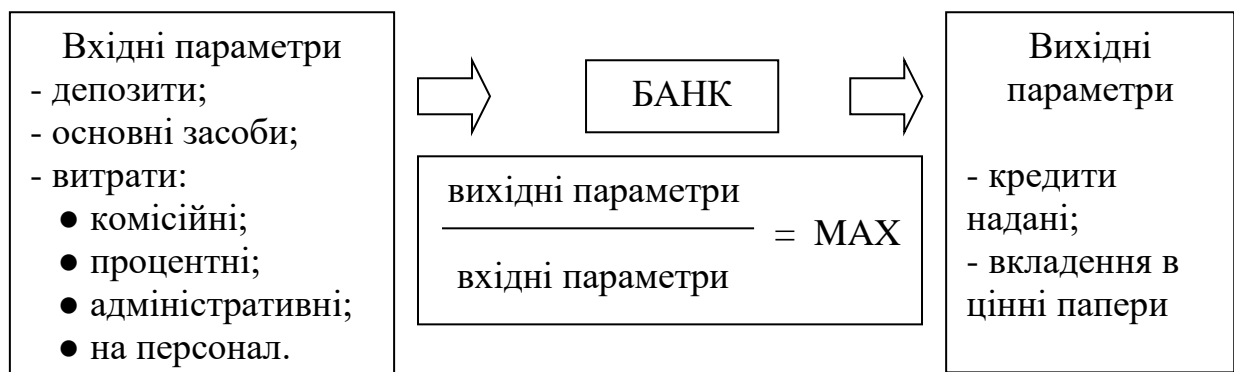

Рисунок 2 – Модель для оцінки ефективності банків як фінансових посередників

Основними передумовами та обмеженнями моделі виступають наступні:

- репрезентативність вибірки: ефективність розраховується за банками, які концентрують в собі близько 80% активів національної банківської системи;
- достовірність статистичної інформації, яка використовується в моделі;
- враховуючи обмеженість доступу до даних щодо обсягів ресурсів банків України, можна припустити, що вони пропорційні залишкам на рахунках;
- постійна віддача від масштабу для спрощення розрахунків;
- використання посередницького підходу до моделювання діяльності банків;

- абстрагування від таких аспектів діяльності банку як оцінка та управління ризиками, інформаційними потоками, моніторинг стану позичальників.

Описана модель відтворює процес прийняття рішень, пов'язаних із залученням ресурсів та їх найбільш ефективним розміщенням, а також управління транзакційними витратами в процесі цього перетворення.

Результати апробації моделі засвідчили, що середній рівень ефективності українських банків щодо процесів залучення ресурсів та їх найбільш ефективного розміщення станом на 2008 рік складав 74 % (рис. 3). Отже, найменш ефективні банки характеризуються тим, що несуть більш високі витрати по відношенню до поточного обсягу випуску послуг – так якщо б вони досягли повної ефективності, наприклад в 2008 році, то для отримання того ж обсягу випуску послуг їм знадобилося лише б 74 % від поточного рівня витрат.

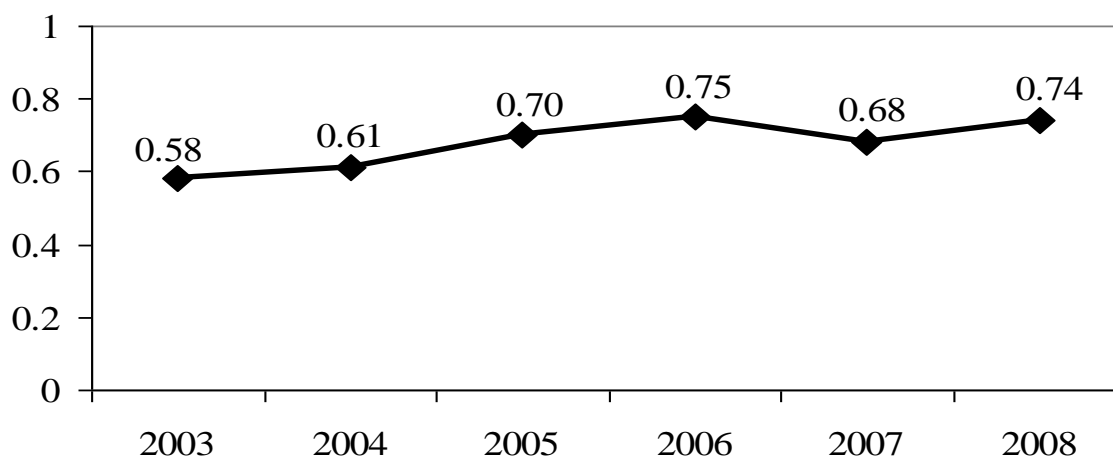

Рисунок 3 – Рівень ефективності українських банків як фінансових посередників

Висновки. Запропонована методика оцінки ефективності банків як фінансових посередників являється узагальненою, при цьому основним результатом її застосування є оцінка ефективності банків і того обсягу витрат, які необхідно скоротити для досягнення визначеного рівня ефективності. Ефективність банків в загальному значенні характеризує їх

здатність своєчасного та стабільного створення грошових потоків. Вона також здійснює вплив на фінансову позицію банку на ринку в короткостроковому та довгостроковому періодах:

- в короткостроковому періоді ефективність банків означає здатність адекватно управляти наявними ресурсами з метою максимізації прибутку. Зниження ефективності в умовах конкуренції призводить до втрати потенційного прибутку та зниження фінансової стійкості на ринку;

- в довгостроковому періоді ефективність банків означає здатність забезпечити трансформацію заощаджень економічних агентів в інвестиції з найменшими транзакційними витратами, що також впливає на конкурентні позиції банку на ринку.

У результаті проведеного дослідження було виявлено подальший напрямок роботи, зокрема, застосування регресійної моделі для виявлення факторів впливу на ефективність банків України.

Список літератури

1. Аль-Джарра, І. Економічна ефективність, еластичність масштабу та ефект масштабу в банківському секторі арабських країн [Текст] / І. Аль-Джарра, Ф. Муліно // Банки та банківські системи. – 2006. – № 3. – С.52-59.

2. Лепехин Г. Д., Моисеев С. Р. Эффективность российского банковского сектора // Банковское дело. – 2007. – №6. – С. 22-27.

3. Матовников, М. Ю. Об оценке эффективности российских банков как финансовых посредников [Текст] / М. Ю. Матовников // Деньги и кредит. – 2000. – №5. – С. 27-34.

4. Charnes A., Cooper W.W., Rhodes E. Measuring the Efficiency of Decision Making Units // European Journal of Operational Research. – №2. – 1978. – pp.429-444.

Summary

The effectiveness of Ukraine's banks as financial intermediaries is necessary condition of the general development for the country's economy

during the globalization of the world economy. In this paper on the base of multidimensional «effectiveness of bank» the author suggests three levels of estimation of bank's effectiveness and its techniques.

Отримано 07.09.2009

Маслак, Н.Г. Оцінка ефективності банків з точки зору фінансового посередництва / Н.Г. Маслак, А.В. Буряк // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.- Суми: УАБС НБУ, 2009.- Т. 26.- С. 83-88.